

JULES VERNE'İN YIRMİNCİ YÜZYILDA PARİS ADLI ROMANINDAN BİR DÖNEMİN BİLİM ALGISINI OKUMAK

Arş. Gör. Mahmut H. AKIN
Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
mahmuthakin@yahoo.com

Özet

On dokuzuncu yüzyılda doğa bilimlerinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin teknik alanlardaki yansımaları, dönemin her kesimden insanını derinden etkilemiştir. Sosyal bilimlerin de bağımsız disiplinler olarak ortaya çıkmaya başladığı bu dönemde, sosyal bilimlerin kurucuları da bu gelişmelerden etkilenmişlerdir. Jules Verne, Yirminci Yüzyılda Paris adlı romanını tam da bu gelişmelerin yoğun bir şekilde yaşandığı dönemde kaleme almıştır. Roman, on dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyıla ilişkin beklentilerde, doğa bilimlerinin nasıl belirleyici bir söyleme kaynaklık ettiklerini göstermesi bakımından ilginç veriler sunmaktadır. Bu yazıda bu roman, dönemin tarihsel-sosyolojik ve söylemsel analizi için bir örnek metin olarak ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilimler, Pozitivizm, Jules Verne, Yirminci Yüzyılda Paris

READING THE SCIENCE PERCEPTION OF A PERIOD FROM JULES VERNE'S PARIS IN THE TWENTIETH CENTURY

Abstract

In nineteenth century, the developments in the natural sciences and the technical outcomes of these developments have deeply influenced the everyday life of all people. Meanwhile, social sciences were getting their form as independent disciplines, and the founders of social sciences were also being influenced by these changes. Jules Verne, wrote his novel named Paris in the Twentieth Century, just at the time when these developments were being experienced intensively. This novel shows very interesting data of how natural sciences constituted a discursive resources of the expectations from the nineteenth century and on expectations over twentieth century. In this article the novel is treated as a sample text to attempt to a sociological-historical and discursive analysis of the period.

Key Words: Social Sciences, Positivism, Jules Verne, Paris in the Twentieth Century

Giriş

Batı Avrupa'da, sosyal bilimlerin bağımsız bilimsel disiplinler olarak kabul edilmeleri, on sekizinci yüzyılın sonlarına ve on dokuzuncu yüzyılın başlarına rastlar. Bilim Tarihi alanındaki çalışmalar, fizik, kimya, biyoloji, astronomi gibi doğa bilimlerinin felsefeden koparak bağımsız ve sistematik bilgi faaliyetleri haline gelmelerinin, sosyal bilimlere göre daha önce gerçekleştiğine işaret etmektedir. Bu süreçte sosyal bilimler, bağımsız disiplinler ve "bilim" olma iddiasını taşıırken, kendilerine model olarak doğa bilimlerini almışlardır. Çünkü o dönem için "bilim" demek "doğa bilimi" demektir. Bu anlayışın bir yansıması olarak, sosyal bilimler için model alınması gereken örneklerin, kesin bir şekilde doğa bilimleri olduğu konusunda genel bir kabul var olmuştur.

Sosyal bilimlerin doğa bilimlerine öykünme anlayışı, sosyal bilimler tarihi açısından son derece önemli bir sürecin de başıdır. Doğa bilimlerindeki çalışmaların teknik alanındaki yansımaları, o dönem insanlarını ve tabii ki sosyal bilimlerin kurucu babalarını da çok etkilemiştir. Bu yüzden, sosyal bilimler için doğa bilimlerini model olarak kabul edecek derecede önemli kılan etkenlerin açıklanması, aradan çok uzun bir süre geçmiş olsa da bugün için bile son derece önemlidir.

Jules Verne'in *Yirminci Yüzyılda Paris* adlı romanı, dönemin bilim anlayışını ve hayal dünyası çok geniş olan bir edebiyatçının o dönemden geleceğe nasıl baktığını göstermesi açısından çok ilginçtir. Bu roman, o dönemde doğa bilimlerinin ve teknik alanındaki gelişmelerin insanların başını nasıl döndürdüğüünün ve geleceğe dönük olarak doğa ve teknik bilimler dışındaki şiir, sanat, edebiyat, dil bilimleri gibi alanlardaki faaliyetlerin bütün önemini yitireceğini öngörmesi bağlamında, bu alanlara emek verenler ve sosyal bilimleri kendi özel koşulları içerisinde bilim olarak görenler için bir anti-ütopya olarak kabul edilebilir.

1. On Dokuzuncu Yüzyılda Doğa Bilimlerinin Belirleyici Gücü ve Sosyal Bilimler

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında, İngiltere'de Sanayi İhtilali, Fransa'da Fransız İhtilali gerçekleşmiş ve bu toplumların bütün kurumlarını temelden etkileyen büyük değişimlerin buhranı Batı Avrupa'da yaşanmıştır. Modernleşme ile birlikte yaşanan büyük toplumsal dönüşüm ve bu dönüşümden kaynaklanan problemlere çözümler üretme isteği/amacı, sosyal bilimlerin ortaya çıkmasının en önemli sebepleridir. Bu sürece bağlı olarak sosyal bilimler, modernleşmenin ürünleri olarak ortaya çıkmışlardır.

Alman filozof Wilhelm Dilthey (1833-1911), doğa bilimlerinin Ortaçağın sonunda bağımsızlıklarını kazanmalarına rağmen, tarihi ve toplumu konu alan bilimlerin uzun süre metafiziğin güdümünde kaldıklarını; ancak on sekizinci yüzyılda metafiziğin güdümünden kurtulduklarını ve metafiziğin güdümünden aşağı kalmayacak şekilde doğa bilimlerinin güdümüne girdiklerini savunur (Dilthey, 1999: 12). Bilim felsefecisi Elisabeth Ströker'e göre de, sosyal bilimler kendilerine bir taban ararlarken, doğa bilimlerini model almayı kendileri için

yeterli saymışlar ve doğa bilimleri gibi, dayandıkları zeminin tartışılmaz geçerliliğini savunmuşlardır (Ströker, 2005: 9) . Burada sosyal bilimlerin, neden doğa bilimlerini model olarak kabul ettikleri bir soru olarak durmaktadır. Tekrar Ströker'e (A.g.e.: 10) atıfta bulunulursa; verilebilecek cevaplardan birisi şöyledir:

On sekizinci yüzyılın sonunda doğa bilimlerinin görkemli nüfuzları tartışma götürmez görünüyordu; çünkü bu bilimlerin sergilediği başarılar apaçık ortadaydı ve elde edilen sonuçlar giderek artan bir biçimde ve gözle görünür bir halde yaşamın tüm alanlarına girmişti (A.g.e.: 10).

Doğa ve teknik bilimlerinde yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçları olarak ortaya çıkan teknik ve teknoloji alanındaki ürünler, insanların gündelik hayatlarında da yoğun bir şekilde yer işgal etmiş ve bütün bu gelişmeler, bilimi insanların gözünde farklı ve önemli kılmıştır. Dolayısıyla, temeli bilimsel çalışmalara dayanan teknik icatların gündelik hayattaki artan etkinlikleri, şüphesiz o dönemde yaşayan insanları pek çok yönden etkilemiş ve hayata bakışlarında önemli değişikliklere yol açacak bir hava oluşturmuştur.

Tam da bu dönemde, temel sosyal bilimlerden birisi olan, sosyolojinin kurucusu Saint-Simon (1760-1825), sosyoloji için "sosyal fizik" terimini kullanmış (Swingewood, 1998: 55-6); sosyolojinin isim babası ve Saint-Simon'un öğrencisi Auguste Comte (1798-1857), insanlığın en büyük ihtiyacının sosyal fiziği kurmak olduğunu yazmıştır (Comte, 2001: 42). Bu düşünürlere göre, kurulacak olan sosyal bilim (sosyoloji) tam anlamıyla bir doğa bilimi olmalıdır ki toplumsal sorunları meydana getiren yasalar keşfedilsin ve toplumsal sorunlara çözümler üretilsin. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, her iki sosyologun da doğa bilimi-sosyal bilim gibi bir ayrımı kabul etmemeleri ve tersine böyle bir farkı ortadan kaldırmayı amaçlamalarıdır.¹ Bir başka sosyal bilim, psikoloji için de benzer bir durumdan söz edilebilir. Çünkü Psikolojinin kurucularından Wilhelm Wundt, psikolojinin ana temasını, araştırma metotlarını, amaçlarını belirlerken, kendi çağının temel niteliklerinden, fizik ile felsefe alanlarında o dönemlerde geçerli olan düşüncelerden de etkilenmişti (Schutz-Schutz, 2001: 45). Bir bilim felsefesi ve ideolojisi olması bakımından pozitivistimin, ilk dönem sosyologları ve psikologları üzerindeki etkisi açıktır.

Oluşan havaya rağmen, bilim ve teknoloji kaynaklı gelişmelerin doğa ve toplumlar üzerinde mutlak bir tahakküm kurduğunu ve eleştiril(e)mez bir konuma geçtiğini iddia etmek aşırı bir iddia olacaktır. Bu yüzden de insanların doğaya,

¹ Auguste Comte, pozitivistimin de kurucusudur. Bir bilim ideolojisi olarak anlamını deney ve gözleme dayalı pozitif bilimlerden (doğa bilimlerinden) alan pozitivistim, doğru bilginin elde edilmesinde deney ve gözlemi nihai kriter olarak kullanan, bilimin nesnesinin sayılabilir ve ölçülebilir varoluş biçimleri olduğunu savunan; sosyolojide pozitivistim, sosyolojinin fizik anlamında bir bilim olabileceğini, sosyolojinin nesnesinin insani varoluşun sayılabilir, ölçülebilir ve gözlemlenebilir özellikleri olduğunu savunan entelektüel eğilimdir (Arslan, 1995: 545). Bilimlerin birliği konusunda bkz. (Comte, 2001: 43; Meriç, 1996: 127; Kösemihal, 1999: 153-5).

bilimde entelektüel ve teknolojiye ise maddi olarak hâkim olma başarılarının, sosyal düşünce için model oluşturmak amacıyla tartışmasız benimsendiğini söylemek kesinlikle doğru olmayacaktır. On dokuzuncu yüzyılda, toplum felsefesinde idealizm ve edebiyatta romantizm; doğa bilimlerinden beslenen entelektüel bakış açılarıyla olan mesafelerini –farklı şekillerde- korumuşlar ve genelde makine teknolojisinin yayılmasına karşı derin bir düşmanlığı ifade etmişlerdir (Giddens, 2003: 23). Hermeneutik geleneğe bağlı düşünürler ise sosyal bilimlerin tarihi ve toplumu “nesne” olarak kabul eden disiplinler olmalarından hareketle, doğa bilimlerinden nesne alanı ve yöntem açısından farklı olduklarını; sosyal bilimlerin anlamaya (verstehen) dayalı bilimler olarak farklılaştıklarını savundular (Bkz Göka-Topçuoğlu-Aktay, 1999: 33; Ormitson-Schrift, 2002: 20). Ancak bu karşı duruşlar, doğa bilimlerinin söz konusu dönemdeki özel konumunu değiştirmemiştir. Max Weber (1863-1920), modernleşmenin bir sonucu olarak dünyanın büyüünün bozulduğunu, insanların esrarengiz güçlerin varlığına inanan vahşiler gibi ruhları yardıma çağırmadıklarını ya da onlara egemen olmak için büyü araçlarına başvurma gereğini hissetmediklerini; teknik araç ve hesaplar ile işlerin halledildiğini iddia eder (Weber, 1993: 136). Weber’in tespitleri, doğa bilimleri açısından yorumlanacak olursa, söz konusu dönem için şöyle bir manzara ile karşılaşılır: “gelenekselin büyüünden çıkan ancak doğa bilimlerinin ve teknolojinin büyüüne giren bir dönem.” Sosyal bilimler için söylenecek olursa: “metafiziğin büyüünden kurtulup doğa bilimlerinin büyüüne giren sosyal disiplinler.”

2. Jules Verne’in Yirminci Yüzyılda Paris’i

Bilim kurgu edebiyatının öncülerinden Jules Verne (1828-1905), *Yirminci Yüzyılda Paris* adlı romanını 1863’te, tam da yukarıda genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılan dönemde kaleme almıştır.² Verne, bu romanında 1960’lı yılların Paris’ini hayal eder. Bu hayal ya da geleceğe bakış, on dokuzuncu yüzyılın Paris’inden gerçekleştirildiği için, o dönemin izlerini ve doğa bilimlerini büyüünü yoğun bir şekilde taşımaktadır. Bu yönüyle roman, doğa bilimlerinin teknik alandaki yansımalarının gündelik hayatta ve insanların zihinlerinde ne derece etkin ve belirleyici bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Jules Verne, eserinde hayal gücünün sınırlarını zorlayarak geleceğe ilişkin pek çok icat tahayyül etmiştir. Bu icatların bir kısmı, roman yazıldıktan sonra gerçekten icat edilmiştir (metro, gaz ile çalışan otomobiller v.b). Ancak bu makalenin konusu

² Jules Verne, *Yirminci Yüzyılda Paris*’i 1863’te kaleme alınmış olmasına rağmen eser, yayınevi editörü tarafından beğenilmeyerek baskısı yapılmamıştır. Jules Verne üzerine çalışma yapanlar için bu kitabın varlığı önemli bir problem olmuştur. Bu yüzden de yazar ve eserleri üzerine yapılan çalışmaların bir kısmında bu kitaptan bahsedilirken, bir kısmında bahsedilmemiştir. 1986 yılında, Piero Gondolo della Riva, zamanında yayıncının Verne’e gönderdiği kitabı basmayı reddeden yazıyı bulmuştur. Verne’in torunu tarafından 1989’da el yazmaları bulunan *Yirminci Yüzyılda Paris*, yazıldıktan 131 yıl sonra 1994’te basılmıştır. (Jules Verne ve eseri ile ilgili olarak bkz. Wikipedia, the Free Encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Jules_Verne; ayrıca Piero Gondolo della Riva’nın romana yazdığı önsözdeki bilgiler için bkz. Verne, 2001: V-XXI)

özelde doğa bilimlerinin belirleyiciliğine odaklandığından, burada ilgili bölümler aktarılacaktır.

Yaşadığı dönemde, bilimsel ve teknik gelişmelerin çok etkisinde kalan Jules Verne, eserinde 1960'ların Paris'inde, bütün okulların finansal bir kurum olan "Eğitim-Öğretim Kredi Kurumu"na bağlandığını ve bu kurumun da bir şirket gibi işlediğini yazar. Bu kuruma bağlı olan üniversitelerin programlarından yazma sanatı, edebiyat ve eski dillerin (Fransızca dahil) hemen hemen kalktığını; Latince ve Yunanca'nın ise sadece ölü diller olmakla kalmayıp gömüldüklerini de kaydeder. Adet yerini bulsun diye edebiyat dalından müfredata konulmuş, tek tük birkaç kişinin devam ettiği, saat ve sayıca düşük saygınlıkça daha da düşük birkaç ders vardır. Sözlükler, dilbilgisi kitapları, klasik yazarlar ve eserler yüzyıllık Hachette yayınevinin raflarında çürümeye terk edilmiştir. Bunun yanında matematik el kitapları, betimsel gökbilim, mekanik, fizik, kimya kitapları; pratik endüstri ticaret, maliye el sanatları dersleri gibi, o günün spekülatif eğilimlerine uygun düşen her şey binlerce basılmakta ve kapışılmaktadır. (Verne, 2001: 5).

Yazar, romanında bir bilim sınıflaması da yapmıştır. Buna göre, bilimler altı dala ayrılırken, başta da matematik yer almaktadır. Onun altında aritmetik, geometri ve cebir; daha sonra ise sırasıyla astronomi, mekanik ve kimya bölümleri, en sonda da Verne'in en önemli grup olarak gördüğü uygulamalı bilimler yer almaktadır. Uygulamalı bilimler, metalurji, fabrika yapımı ve tekniğe uygulanmış kimya alt bölümlerinden oluşmaktadır (s. 6-7). Bu bilim sınıflandırması; Auguste Comte'un yukarıda değinilen bilim sınıflandırmasına birkaç fark dışında çok benzemektedir. Burada ilgi çekici bir diğer nokta da topluma ve tarihe yönelen disiplinlerin herhangi bir şekilde bu gruplandırma içinde yer almamasıdır. Comte'un bilim sınıflandırmasında sosyoloji bir doğa bilimi olarak kabul edilmesine rağmen, toplumu ve toplumsal olguları konu alması bakımından önemli bir yerdedir. Jules Verne'in bilim sınıflandırmasında bilimlerin nesne alanı tamamen doğal/doğaya ait olmalıdır.

Romanın başkahramanı Michel Jérôme adındaki, bir Latince bölümü öğrencisidir. Michel, yaşadığı dönemin insanların çok büyük çoğunluğundan farklı olarak edebiyata, müziğe ve diğer sanatsal faaliyetlere çok meraklı, okuyan bir gençtir. Romanın IV. bölümünde okumaya çok meraklı olan bu genç, Victor Hugo'nun eserlerini edinmek üzere Paris'in en büyük kitapçılarından birisi olan "Dünya'nın Beş Kıtası Kitabevi"ne gider. Kitabevinin gişe memuru ile arasında geçen diyalogda, memur Victor Hugo ismini hiç duymadığını, yanındaki arkadaşlarına da duyup duymadıklarını sorar. Ancak hiç kimse Hugo'yu duymamıştır. Memur, Michel'e ismin doğruluğundan emin olup olmadığını sorar. Daha sonra, kitabevlerinde pek edebiyat eserlerinin satılmadığını söyler. Michel'in Victor Hugo dışında isimlerini saydığı Balzac, Musset ve Lamartine de memurlar tarafından bilinmemektedir. Romanın kahramanın karşılaştığı manzara da çok ilginçtir: bu ünlü isimler ve eserleri yok olmuşken, kitabevine gelen dev kitap paketlerinden çıkan kitaplara alıcılar üşüşmektedirler. Alıcıların rağbet ettiği

kitaplar arasında, yirmi ciltlik *Sürtünme Kuramı*, *Elektrik Problemleri Derlemesi*, *Devindirici Tekerlekler için Pratik Yağlama Kılavuzu* ya da *Yeni Beyin Kanseri Monografisi* bulunmaktadır. Bu manzara karşısında Michel şöyle der: “Ne bu yahu? Hep Bilim! Hep Endüstri! Okulda olduğu gibi burada da Sanat namına hiçbir şey yok! Ben de tutmuş, edebiyat eseri arıyorum! Deli miyim ne! Herhalde bir kaçık gibi görünüyordumdur adamlara.” (s.38-40)

Romanda yirminci yüzyılın edebiyat eserlerinin bile doğa ve teknik bilimlerin tahakkümü altına girdiği görülmektedir. İsteddiği kitaplar bulunamayan Michel’e memurlar çağdaş edebiyat eserlerinden alabileceğini söylerler. Dönemin şiir kitaplarından bazıları şunlardır: Martillac’ın *Elektrik Armonileri*, M. De Pulfasse’ın *Oksijen Üzerine Derin Düşünceler*, *Şiirsel Paralelkenar*, sonra *Karbonattan Artılmış Koşmalar* isimli kitapları.” Sayılan isimleri duyan Michel, afallaşmış bir vaziyette kendisini sokağa atmış ve kenarda kalmış azcık sanatın bile dönemin yozlaşmış etkisinden kurtulamadığına hayret etmiştir (s. 41).

Klasik edebiyat eserlerini bulabilmek için İmparatorluk Kütüphanesi’ne giden Michel, burada kendisi gibi edebiyat ve sanatla ilgilenen ve okumayı çok seven, ancak daha önce tanışmadığı kütüphane memuru olan Huguenin dayısı ile karşılaşır. Dayısı ona, edebiyatın ve okumanın öldüğünü; kendisinin de kütüphanede mezar bekçiliği yaptığını söyler. Ayrıca bu bölümde Michel’in ailesine ilişkin bilgiler de okuyucuya verilmiştir. Buna göre annesi ve babası vefat eden Michel’in babası da meşhur bir müzisyendir. Onların vefatından sonra Michel’in velayeti halasında kalmıştır. (s. 44-47).

Geçimi için bir bankada çalışmaya başlayan Michel, burada kendisinden yaşça epey büyük, babasının öğrencisi Quinsonnas adında müzisyen bir arkadaş edinir. Aralarında geçen konuşmanın sessizce gerçekleştirilmesini isteyen Quinsonnas, sanatçı kimliğini gizlemekte; sanatçı olduğunun duyulması halinde işinden atılacağından endişe etmektedir (s. 68). Quinsonnas’ın evinde gerçekleştirilen bir buluşmada, arkadaşı Michel’e yazdıkları ile insanları şaşırtması gerektiğini önermektedir: “Be Allahın bahtsız kulu, faydacı bir şiir, su buharının ya da ani frenin yerini alacak bir edebiyat türü mü icat ettin ki inat ediyorsun? Hayır değil mi? Öyleyse bir kenarda için için yiyerek dudaklarını kemireceksin oğlum!” Ayrıca Michel’in klasik şiirler yerine, dizelerinde endüstrinin harikalarının kutlanıp yüceltildiği şiirler yazması gerektiğini de söyler ve konuşmalarından bir ay önce ödüllendirilen bir güzellemenin son iki kıtasını okur (s. 78-80):

“O zaman fırlatır yakıcı alevini kömür
Kızgın borularına o devasa kazanın!
Rakip tanımaz gittikçe kızıyan canavar!
Titreyen kabuğunun altında titrer makine,
Ve yayararak buharını yaratır büyük bir güç,
Tam seksen beygire denk.
Ama ateşçi gelip ağır kaldıracıyla
Açılmaya zorlar kapakları ve kalın silindirde

Gidip gelir çifte itenek, hızla ve inleyerek!
Tekerlek rayda kaydı! Sürat yükseliyor!
Düdük de öttü işte! Selamlar olsun
Crampton sistemi lokomotifte”

Yine Michel ve Quinsonnas arasında geçen bir konuşmada, piyanosunun başında bulunan Quinsonnas, çağın beklentilerine uygun bir eser bestelediğini ve eserine *La Thilorinne, Karbonik Asidin Sıvılaşması Üstüne Büyük Fantezi* adını verdiğini söyler. Bir yandan eserini piyanoda çalarken, diğer taraftan arkadaşına eseri nasıl bulduğunu sorar: “Büyük kimyacıнын deneyini yaşayabiliyor musunuz? Laboratuvarına yeterince girebildiniz mi? Karbon dioksitin nasıl çıktığını hissedebiliyor musunuz? İşte dört yüz doksan beş atmosferlik basınca ulaştık! Silindir sallanmaya başladı! Dikkat edin! Kendinize mukayyet olun!...” Quinsonnas, eserini piyanoda çalmayı bitirdikten sonra, bu parçanın anlaşılma gibi bir problemi olmayacağını, çünkü artık herkesin kimyacı olduğunu söyler. (s. 93-4)

Romanın bir başka bölümünde, Michel'in dayısı, Fransız dilinin yapılan icatlara uydurulan kelimeler ile tamamen bilimsel terimlerin gündelik dile hâkim olmasından şikâyet eder. Ona göre Bossuet, Fénelon ve Saint-Simon gibi on dokuzuncu yüzyılın büyük Fransız düşünürlerinin yirminci yüzyıldaki çocukları, kötü yollara sapıp bilim adamları, sanayiciler, diplomatlar v.b kötü arkadaşlarla düşüp kalkmanın sonunu yaşamışlar ve Fransız dilinin aciz bir hale düşmesine sebep olmuşlardır (s. 112-3).

Romanın sonlarına doğru bir bölümde, Michel'in dayısı Huguenin, Michel'in Retorik dersi hocası Richelot ve torunu Lucy'yi yemeğe davet eder. İhtiyar profesör Richelot, retorik dersini sadece üç öğrencinin aldığını ve 1962 öğretim yılından itibaren edebiyat kürsülerinin kaldırılacağı yönünde güçlü söylentilerin dolaştığını anlatır (s. 127). Romanın ilerleyen bölümlerinde çok sert bir kış geçiren Paris'te, retorik dersine kayıt yaptıran son öğrenci de kaydını geri alır ve Prof. Richelot işsiz kaldığı gibi, evinden de çıkarılır (s. 204-205). Richelot ve torunu Lucy'yi aramaya koyulan Michel, onlara yapılanların verdiği keder ile “Eğitim-Öğretim Kredi Kurumu”nun önünde şöyle der (s. 206): “Bilim ha! Endüstri ha! Lanet olsun!”

Romanın bu makale ile ilgili olarak içerdiği bölüm ve diyaloglar bu şekildedir. Burada göze çarpan en önemli şeylerden birisi, on dokuzuncu yüzyılda bilimin geleceğe ilişkin beklenti ve hayalleri, olumlu ya da olumsuz belirleme gücüdür.³

³ Jules Verne'in romanı, okuyucunun zihninde genel olarak karamsar ve kötümser bir tablo çizmektedir. Her şeye rağmen bu romanda Verne'in geleceğe ilişkin olumlu hayalleri de olmuştur. Örneğin savaşlar ve ordular artık yoktur. Ticari ilişkiler halkları birbirine tam olarak bağladığından savaş gibi bir ihtimal ortada kalmamış, bundan dolayı da devletlerin ordulara ihtiyaçları kalmamıştır (s. 83). Hastaneler hasta bulamaz hale geldiklerinden, işleyemez konuma gelmişler, bu yüzden de hastalık üretmeye başlamışlardır (s. 168). Halbuki yirminci yüzyılda tam tersi bir süreç gerçekleşmiş ve Jules Verne'in savaş ihtimalini ortadan kaldıran gerekçesinin önemli bir sebebi olduğu I. ve II. Dünya Savaşları Avrupa'da yaşanmıştır.

Sonuç

İnsanlar, zorunlu olarak bir toplum içinde yaşadıkları için yaşadıkları dönemin, şartların, toplumsal örüntülerin v.b ürünüdürler. Ait olunan toplumun bir ürünü olmak dolayısıyla ki üretilenler de ait olunanların izlerini taşır ve onları yansıtır. On dokuzuncu yüzyılda, doğa bilimlerinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin teknik alanındaki yansımaları, toplumu derinden etkilemiş ve doğa bilimleri ile bilim kavramını ayrıcalıklı bir konuma yükseltmiştir. O dönemlerde yaşamış olan pek çok farklı alandan insanın bakış açısını belirleme noktasında, doğa bilimlerinin ve teknik gelişmelerin merkezî bir konumda olduğu açıktır.

Jules Verne'in *Yirminci Yüzyılda Paris* adlı romanı da, doğa bilimlerinin büyüdü altına girmiş bir dönemden yazılmıştır ve bu büyülenmenin izlerini romanın hemen her yerinde bulmak mümkündür. Verne'in geleceğe ilişkin tahminlerinin doğrulanıp doğrulanmama meselesi bir yana, bu romanda okunan belki de en önemli şey, bilimin gücünün/büyüsünün, insanları nasıl derinden etkilediği gerçeğidir. Bu romanı okumak aracılığıyla, sosyal bilimlerin kurucu babalarının nasıl bir dönemde sosyal bilimleri kurmaya çalıştıkları ve nasıl doğa bilimlerini kendilerine model aldıkları daha da iyi anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Hüsamettin, (1995), "Pozitivizm: Bir Bilim İdeolojisinin Anatomisi" *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*, (hzl. Sebahattin Şen), İstanbul: Bağlam Yayınları.
- DİLTHEY, Wilhelm, (1999), *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- GIDDENS, Anthony, (2003), *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları*, (çev. Ümit Tatlıcan, Bekir Balkız), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- GÖKA, Erol; TOPÇUOĞLU Abdullah; AKTAY Yasin, (1999), *Önce Söz Vardı: Yorumsamacılık Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Vadi Yayınları, 2. bs.
- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi, (1999), *Sosyoloji Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 6. bs.
- ORMITSON, Gayle L.-SCHRIFTT Alan D., (2002), *Hermeneutiğe Giriş, Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, (der. ve çev. Hüsamettin Arslan), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- SCHULTZ, Duane P.- SCHULTZ, Sydney E., (2001), *Modern Psikoloji Tarihi* (çev. Yasemin Aslay), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- STRÖKER, Elisabeth, (2005), *Bilim Kuramına Giriş*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 3. bs.
- SWINGWOOD, Alan, (1998), *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (çev. Osman Akınhay), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- VERNE, Jules, (2001), *Yirminci Yüzyılda Paris*, (çev. İsmet Birkan), İstanbul: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2. bs.
- WEBER, Max, (1993), *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 3. bs.
- WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Jules_Verne (10.10.2006).